

## ВІДГУК

опонента, доктора педагогічних наук, доцента,  
професора кафедри поведінкових наук та військового лідерства Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Бойка Олега Володимировича на дисертацію Костюченка Максима Анатолійовича на тему: «Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки», представленої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

### *Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки*

Процес формування лідерства у майбутніх фахівців в сучасних умовах глобалізації, криз, воєнних загроз і викликів стає провідним у педагогічній теорії та практиці. У зв'язку з цим, лідерська компетентність майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України повинна охоплювати формування їх здатності забезпечувати належний баланс між попередженням злочинів, реабілітацією правопорушників, повагою до прав людини і верховенством права, здійснювати службову діяльність із позицій гуманізму, а також мати відповідні знання з пенітенціарного менеджменту, соціальної роботи, пенітенціарної психології, пенітенціарної педагогіки тощо. Важливе значення має розкриття потенціалу ув'язнених та зміна їхніх життєвих цінностей, що потребує застосування у пенітенціарних установах нових управлінських підходів, які ґрунтуються на засадах лідерства і доброчесності.

За таких умов стає очевидним необхідність формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у зв'язку з тим, що ефективно лідерство безпосередньо залежить від сформованих професійних і морально-вольових властивостей фахівців, від їхньої доброчесності. Отже, майбутні офіцери ДКВС України мають розвивати свій лідерський потенціал та володіти достатнім рівнем лідерської компетентності. Майбутні офіцери повинні володіти необхідними професійними знаннями, уміннями і навичками, проявляти професійну мобільність, ефективно вирішувати професійні і соціальні проблеми, здійснювати оптимальне управління персоналом, а також вміння працювати в команді. У комплексному поєднанні ці компоненти лідерської

компетентності забезпечують ефективне управління персоналом та безпечні умови утримання ув'язнених в установах виконання покарань.

Здобувач обґрунтовує актуальність дослідження передусім у контексті педагогічних умов формування важливої для майбутніх офіцерів компетентності під час навчання у закладі вищої освіти (далі – ЗВО), уточнення індикаторів для діагностики лідерської компетентності, а також розроблення сучасного науково-методичного забезпечення з урахуванням вітчизняних та зарубіжних освітніх тенденцій розвитку лідерського потенціалу.

Посилюють актуальність теми і результати аналізу професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальність дослідження також посилюється низькою суперечностей, на яких акцентує увагу дисертант і які дають підстави стверджувати, що сучасна система професійної освіти майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України потребує вдосконалення в напрямку формування лідерської компетентності. Зазначені суперечності дозволили дисертанту виявити та сформулювати проблему дослідження та успішно вирішити окреслені завдання.

#### ***Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами***

Дисертаційне дослідження Костюченка М.А., виконане на високому науковому та методологічному рівні про що свідчать завдання дослідження, методологія роботи та її наукова новизна. Дослідження проведено відповідно до плану наукової діяльності Університету імені Альфреда Нобеля у межах комплексних наукових тем: «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0117U000784) і «Теоретико-методологічні засади професійного становлення фахівця в інноваційному соціокультурному просторі» (державний реєстраційний номер 0122U200059).

Тему дисертації затверджено вченою радою Університету імені Альфреда Нобеля (протокол № 10 від 21 грудня 2021 р.).

#### ***Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації***

Вивчення об'ємного комплексу наукових праць вітчизняних і закордонних учених, присвячених проблемі, а також дослідження у сфері виконання покарань, дозволило здобувачу вперше ґрунтовно висвітлити теоретичні засади, сформулювати вихідні положення щодо розвитку лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Позитивної оцінки, на наш погляд, заслуговують обґрунтовані дисертантом педагогічні умови формування лідерської компетентності

майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України (дотримання вимог системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів; під час викладання навчальних дисциплін «Історія України», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Пенітенціарна психологія», «Пенітенціарна педагогіка» та додаткового спеціального он-лайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби» для поглиблення у курсантів уявлення про лідерство та лідерську поведінку; використання навчальних ситуативних методів (ситуативний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно вирішувати проблеми професійної діяльності; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок; розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності тощо).

Заслуговує уваги удосконалення діагностичного апарату завдяки використанню критеріїв (мотиваційно-особистісного, пізнавально-когнітивного та діяльнісно-результативного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (низького, достатнього та високого) для з'ясування стану сформованості лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Дисертант творчо і нестандартно уточнив сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України». Доречними є вдосконалення Костюченком М.А.. наукових уявлень про зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх офіцерів ДКВС як єдності особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів та особливості її формування у процесі професійної підготовки.

Безсумнівним позитивом дослідження є практичне значення одержаних результатів: розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки. Зокрема, науково-педагогічні працівники повинні дотримуватись вимог системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів, а також низки загальних і специфічних принципів. Під час викладання навчальних дисциплін «Історія України», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Пенітенціарна психологія», «Пенітенціарна педагогіка» тощо необхідно поглибити знання курсантів про лідерство, його сутність та значення в історичному, комунікативному і суто професійному аспектах. Засобами спеціального онлайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби» важливо формувати в курсантів знання про лідерство, його історію, специфічні

прийоми управління, інструменти лідерства, специфіку вияву в ДКВС України. Для набуття курсантами вмінь і навичок вирішувати проблеми професійної діяльності необхідно широко використовувати навчальні ситуативні методи (ситуативний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів). Велику увагу доцільно звертати на формування в майбутніх офіцерів ДКВС України навичок та вмінь лідерської комунікації засобами інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій. Для розкриття лідерського потенціалу курсантів важливо використовувати ресурси дослідницької роботи, для чого слід розробити відповідні завдання, які мають бути комплексними й охоплювати максимальну кількість тем навчальної дисципліни.

### ***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні***

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження Костюченка М.А. сформульовано чітко й послідовно, вони є аргументованими та змістовними. Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, опрацюванням значної кількості джерел, застосуванням сучасних методів досліджень, апробацією та впровадженням результатів роботи в практичну діяльність закладів вищої освіти.

Обґрунтування теми дисертації є методологічно, теоретично й технологічно переконливим, а сукупність завдань для її вирішення сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети і розв'язання завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

### ***Оцінка змісту та завершеності дисертації***

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний із яких можна вважати своєрідним внеском у вирішення проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки.

У **вступі** науково коректно обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України» – висвітлено теоретичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України, зокрема, охарактеризовано лідерську компетентність як предмет наукових досліджень, висвітлено зарубіжний досвід підготовки фахівців виправних установ, розкрито сутність, структуру і зміст лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України.

У другому розділі – «Науково-методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України» – висвітлено науково-методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України, її критерії, показники та рівні, стан сформованості цієї професійно важливої властивості.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки» – обґрунтовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки, охарактеризовано перебіг дослідно-експериментальної роботи з її формування, зокрема зміст і методичку впровадження педагогічних умов, розроблено структурно-функціональну модель формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки, подано результати формувального етапу експерименту, а також методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки.

Автором з'ясовано, що проблема розвитку лідерства та формування лідерської компетентності є предметом наукових досліджень з епохи античності. Аналіз та узагальнення змісту наукових концепцій лідерства дозволив їх умовно поділити на чотири групи, які розвивались у хронологічному порядку. Водночас усі теорії лідерства взаємодоповнюють одна одну, а тому їх доцільно розглядати у комплексі.

Визначено, що лідерська компетентність майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України є інтегративною якістю особистості, що охоплює мотивацію до лідерства, знання про історію та практику лідерства у Державній кримінально-виконавчій службі України,

уміння самостійно вирішувати складні завдання і практичні проблеми кримінально-виправної діяльності, навички лідерської комунікації й організації командної роботи, здатність продуктивно організувати своє особистісне зростання як професіонала і лідера.

Заслугує на увагу нешаблонний підхід Максима Анатолійовича до розробки і обґрунтування структури лідерської компетентності майбутніх офіцерів. У комплексному поєднанні наявності особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів дозволяє забезпечити ефективне управління персоналом та безпечні умови утримання ув'язнених в установах виконання покарань.

З огляду на це дисертант виокремлює мотиваційно-особистісний, пізнавально-когнітивний і діяльнісно-результативний критерії, які за своїм змістом відповідають структурним компонентам лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України.

З використанням цих критеріїв для визначення стану сформованості лідерської компетентності здобувач запропонував використати трирівневу шкалу оцінювання сформованості лідерських якостей у майбутніх офіцерів: елементарний (сформованість лідерської компетентності не відповідає вимогам), достатній (сформованість лідерської компетентності відповідає вимогам вище елементарного) і високий (сформованість лідерської компетентності відповідає вимогам).

З урахуванням результатів узагальнення педагогічної теорії, педагогічної практики, експертного оцінювання та результатів застосування методів математичної статистики Костюченком М.А. з'ясовано, що формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів ДКВС буде результативним за таких педагогічних умов: поглиблення уявлень про лідерську поведінку шляхом відбору змісту соціально-гуманітарних дисциплін та впровадження додаткового спеціального он-лайн курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби»; використання навчальних ситуативних методів (ситуативний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно вирішувати проблеми професійної діяльності; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок; розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності.

#### *Достовірність та аргументованість результатів*

Для перевірки результативності цих педагогічних умов дисертантом проведено педагогічний експеримент. Розрахунок значень рівнів

сформованості лідерської компетентності у майбутніх офіцерів ДКВС експериментальної та контрольної груп за усередненими значеннями критеріїв наприкінці формувального етапу експерименту дозволяє стверджувати про результативність педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки.

Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики дали можливість Костюченку М.А. обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (критерій Пірсона). Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Основні результати дослідження **впроваджено** в науковій діяльності (акт реалізації від 20.06.2023 р. № 15-65/а) та освітньому процесі (акт реалізації від 20.06.2023 р. № 15-66/а) Академії Державної пенітенціарної служби України, а також в освітньому процесі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт реалізації від 14.09.2023 р.), Донецького державного університету внутрішніх справ (акт реалізації від 11.10.2023 р.), ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка про впровадження № 123 від 01.03.2024 р.).

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 204 найменування, та 8 додатків на 58 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок. Обсяг основного тексту складає 163 сторінки і містить 1 рисунок на 1 сторінці та 14 таблиць на 12 сторінках, що відповідає вимогам МОН України до обсягу дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи. Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях***

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 14 наукових працях, із них 5 наукових статей (1 – у співавторстві) – у фахових виданнях України (категорія «Б») у галузі педагогіки, 8 публікації – у матеріалах наукових конференцій та 1 методичні рекомендації.

У наукових працях повною мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. Матеріали дисертаційної роботи М.А. Костюченка були обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня.

***Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності***

Зазначимо, що під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертанта засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

***Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання***

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки, в яких ураховано специфіку лідерства та засобів лідерського впливу в діяльності установ виконання покарань;

– підготовлено та впроваджено в систему професійної підготовки навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін «Історія України», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Пенітенціарна психологія», «Пенітенціарна педагогіка» з урахуванням особливостей лідерства та лідерської комунікації в установах виконання покарань;

– запропоновано систему ситуативних і навчально-дослідницьких завдань для набуття курсантами вмінь самостійно вирішувати складні завдання та практичні проблеми кримінально-виправної діяльності.

Отримані результати дослідження може бути використано в системі професійної підготовки майбутніх фахівців ДКВС України та інших правоохоронних структур, а також за умов адаптації розроблених матеріалів – для проведення занять із професійної підготовки з різними категоріями фахівців, на курсах підвищення кваліфікації.

***Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації***



Поряд із переконливими позитивними аспектами наукової праці, представленої для рецензування, відзначимо деякі дискусійні положення, а також висловимо окремі побажання, що мають характер рекомендацій.

1. У першому розділі, присвяченому теоретичним основам формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України, автор досить детально представляє результати узагальнення наукових досліджень щодо лідерства, як предмету наукових досліджень, а також сутність, зміст і структуру базових понять дослідження. Вважаємо, що у теоретичну частину дисертації можна було додати характеристику методологічних підходів і дидактичних принципів, які на сучасному етапі розвитку теорії лідерства є доцільними для реалізації в освітньому процесі.

2. Метою дослідження передбачено визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки. Водночас можна висловити рекомендацію щодо доцільності представлення на сторінках дисертації структурно-функціональної моделі, яка сприятиме кращому наочному уявленню про процес, який досліджується, зокрема формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів.

3. У розділі 1 автор робить висновок, що особливого значення питанням формування лідерської компетентності надають у США і наводить приклади лідерських курсів для персоналу Національної виправної академії (м. Аврора, штат Колорадо). З урахуванням зарубіжного досвіду автору можна порекомендувати розробити лідерські курси для різних категорій персоналу пенітенціарної системи. Це може бути перспективою подальших наукових розвідок автора дисертації.

4. Автором представлено структурно-функціональну модель формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки. У якості рекомендації можна висловити побажання щодо результату в оцінювальній частині моделі. Автор її подає як «сформована лідерська компетентність майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України», проте більш коректно результат можна було подати як «позитивна динаміка формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів».

5. У дисертації автором наводиться приклад навчального кейсу, що стосується ситуації деструктивної поведінки. Доцільно було би надати більш розгорнуту характеристику цього навчального ресурсу, а також особливості

оцінювання майбутніх офіцерів під час виконання завдань, передбачених подібними навчальними завданнями.

6. У підрозділі 3.3 «Аналіз результатів формувального експерименту» автор дисертації подає порівняльний аналіз рівнів сформованості лідерської компетентності курсантів експериментальної і контрольної груп у формі таблиць. У якості рекомендації можна висловити побажання представити результати педагогічного експерименту у вигляді діаграм і графіків.

### **Загальний висновок**

Дисертація Костюченка Максима Анатолійовича «Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора.

Вважаємо, що дисертація на тему: «Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України у процесі професійної підготовки» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Костюченко Максим Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

### **Опонент:**

Професор кафедри поведінкових наук та військового лідерства  
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного  
доктор педагогічних наук, доцент Олег БОЙКО



Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:08:09 27.05.2024

Назва файлу з підписом: Відгук\_Бойка О. В. на\_дис.Костюченка.pdf.asice

Розмір файлу з підписом: 5.0 МБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук\_Бойка О. В. на\_дис.Костюченка.pdf

Розмір файлу без підпису: 5.2 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Бойко Олег Володимирович

П.І.Б.: Бойко Олег Володимирович

Країна: Україна

РНОКПП: 2546414674

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:07:37 27.05.2024

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF9704000000EA429500AC1AD601

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.04.15 13:00